

Op het gebied der zielskunde werden de vraagstellingen, onder invloed van filosofische grondstellingen, zoo geheel anders, dat men zich van de terminologie van de Grieken moeilijk meer kon bedienen. Men wilde, vooral onder den invloed van in wezen pantheïstische grondgedachten, niet meer weten van allerlei onderscheidingen, zooals ze in vroeger eeuwen door de wijsgeeren steeds waren gemaakt. Van onderscheidingen, zooals het christelijk belijden ze had geformuleerd, evenmin.

Na Schelling, en vooral na Hegel, gaat men algemeen hoe langer hoe meer den weg op, waar men het begrip „persoonlijkheid” vervlakt, alsof de menselijke individu slechts een concrete uitdrukking is van de menselijke natuur, zonder meer; natuur en persoon verhouden zich als wezen en verschijning; de menselijke natuur is slechts een eigen vorm van de natuur; en de natuur ontwikkelt zich in den mensch door een soort inwonende kracht, die haar nu eenmaal eigen is, tot een persoon.

Bij deze opvatting mogen we nu ook niet meer spreken van „stof” en „geest”. Deze onderscheiding noemt men grieksch en verouderd; zooals overal wist het pantheïsme ook hier de grenzen, door God gesteld, uit. En hoewel men nu het probleem van de verhouding stof-geest op onderscheiden wijze behandelt; hoewel men de levensvraagstukken verschillend oplost, zijn toch de „gestelden”, de praemissen in wezen bij de onderscheiden idealistische richtingen gelijk.

Om meer dan ééne reden kreeg nu dit nieuwe pantheïsme ook het christendom tegen zich. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat het wel niet anders kon, of men was ook tegen dit „nieuwe heidendom” fel gekant, overal, waar men er prijs op stelde de eenmaal beleden beginselen naar de Schrift, te handhaven.

Maar ten deele in verband met, ten deele parallel aan het nieuwe idealisme uit de school van Schelling of Hegel, kwam er allengs bestrijding tegen het christendom uit een geheel ander gezichtspunt dan vroeger. Men zeide nu niet meer: „gij christenen hebt het wetenschappelijk licht verduisterd”, maar men betoogde: „gij christenen zijt met uw christelijke belijdenis en met uwe formuleeringen der Waarheid, niet anders dan een nuancering van het door U bestreden griekendom”.

Geheel nieuw was deze beschuldiging niet. De vroegere Socinianiërs hadden ook reeds (evenals sommige Remonstranten) betoogd, dat de theologie bedorven was door den invloed der platonische wijsbegeerte. Maar wel was de vorm, waarin men het oude verwijt tot het christendom richtte, nieuw. Harnack heeft in zijn „Dogmengeschiedenis” een werk geleverd van zeer groote betekenis. Maar het is niet onze taak te wijzen op de punten van verdienste van dit werk. Zij alle worden bovendien in de schaduw gesteld door de ernstige principiele en historische fouten, die Harnack maakte. Volgens hem is het dogma in zijn conceptie en in zijn opbouw een werk van den griekischen geest op den bodem van het Evangelie. Zoo hebben we dus in de onderscheiden formuleeringen van de uitspraken van de kerk, in de verschillende uitdrukkingen der dogmatiek en in het werk van de geleerden der eerste eeuwen te zien een mengsel van christelijke religie en van griekische cultuur.

Volgens Harnack zijn allerlei elementen der christelijke leer, zooals die reeds in de eerste eeuwen werd geformuleerd, feitelijk vreemd aan de Schrift. De „logosleer”, de „praëxistentie van Christus”, de leer omtrent de „vleeschwording des Woords”, en andere stukken van belijden zijn volgens Harnack, zooals ze geformuleerd werden, insluipsels uit de griekische wijsbegeerte.

En al poogde Harnack nu ook het Nieuwe Testament buiten zijn beschouwing te laten, al spoedig bleek, hoe inconsequent zulk doen was. Immers hij en (vooral) verschillende zijner volgelingen werden wel gedwongen tot de erkenning, dat, — ging men eenmaal den weg op om griekische uitdrukkingen te verklaren door den invloed der griekische filosofie — dan ook het Nieuwe Testament van de griekisch-wijsgeerige smetten niet vrij was; tenzij dan dat men er een puur willekeurigen en inconsequent redeneertrant op na hield; talrijke uitdrukkingen toch, die parallellen hebben in de griekische literatuur worden ook in het Nieuwe Testament, vooral door Paulus, gebruikt; en het was niet wel in te zien, waarom de kerk, als ze deze termen gebruikte, onder invloed der Grieken zou staan (en niet rechtstreeks onder dien van de Schrift) terwijl Paulus dan van griekische smetten vrij zou zijn.

Al erkenden de belijders van Christus nu ook dat het grieksch als taal en dat de griekische formuleeringen grooten invloed hadden op de dogmavorming, — al zeide men ook uitdrukkelijk te gelooven, dat het de goedheid Gods was, die aan de kerk een lenige, buigzame taal als het Grieksch schonk, opdat de waarheid Gods des te juist zou kunnen worden geformuleerd, — al wist men, dat ook deze formuleering slechts tot stand kwam in een weg van strijd en door velerlei dwaling heen, — toch bleef de orthodoxe meening zich met kracht verzetten tegen de pogingen om aan de belijdenis der kerk en aan

de geloofsleer der vaders haar historische basis te ontrukken. De kerk liet zich dan ook door een aanval als die van Harnack niet schokken. De geloovige dogmatici — en onder hen namen en nemen ten onzent mannen als Kuyper, Bavinck en Honig een plaats der eere in — hebben met kracht het recht en de eere van den dogma-vormenden arbeid der kerk in de eerste eeuwen verdedigd.

Bavinck schreef eens in dit verband: „De interpretatie, formuleering en systematisering der goddelijke openbaring gaat dus langzaam en niet zonder velerlei afdwaling ter rechter en ter linkerzijde voort. Maar zij gaat voort; de leiding des H. Geestes is daar ten waarborg voer.”

Daarom heeft dan ook een beroep op de formuleering van de waarheid door de kerk aller eeuwen onder ons steeds voor geoorloofd gegolden. Men kon en men mocht, juist met het oog op het feit, dat men geloofde de leiding des Heiligen Geestes, niet aanvaarden, dat God Zijn kerk en Zijn volk eenen lang zou hebben gelaten in den ban eener griekische wijsbegeerte. En bovendien, wanneer men ernstig de zware beschuldiging, die tegen het christendom en zijn formuleeringen werd ingebracht, bij het licht der Schrift aan een nader onderzoek onderwierp, dan bleef er niets over, en zakte alras heel het bouwsel van aanklachten als een kaartenhuis ineen.

Een geheel ander aspect verkreeg deze kwestie evenwel, toen er in den kring van de gereformeerde belijders mannen opstonden, die, vervuld van eerbied voor de Schrift, zelfs met een beroep op de Schrift zelve, de aanklacht tegen de dogmatische formuleeringen der eerste eeuwen, zij het dan ook in veel gematigder vorm dan zulks elders geschiedde, hernieuwden. En toen ontstonden eerst de echte moeilijkheden.

We zeiden: toen kreeg deze kwestie een ander aspect. Immers hier betrof het menschen, die zich eerbiedig voor het gezag van Gods Woord wenschen te buigen; hier werd een beroep op de Schrift gedaan, om het recht te vindiceeren, door een zeer belangrijk stuk historie van de worsteling der kerk de roode streep te trekken, die die historie moet teekenen als gegrepen in den ban der griekische filosofie.

En bovendien kwamen er nu nieuwe moeilijkheden. Immers wanneer men met hen, die betoogden, dat de kerk der eerste eeuwen en het christelijk denken van dien tijd griekische denkbeelden in de christelijke opvatting had binnengeloodst, debatteerde, en men beriep zich daarbij op de Schrift, dan kreeg men bij zijn betoog onmiddellijk te hooren: „gij gaat fout; want gij gaat altijd weer bij het verklaren der Schrift van uw griekische denkbeelden uit. Neen, — wij lezen de Schrift onbevooroordeeld, zooals de Schrift gelezen wil zijn”. Dat er intusschen ook bij hen een zekere opvatting was, toen zij met het interpreteren der Schrift begonnen, achtten zij voor uitgesloten.

Wie de uitspraken der kerk aller eeuwen aanvaardt; wie zich met zijn denken stelt op de basis van de geslachten der vaders; wie zich veilig waant onder de hoede van de leiding des Heiligen Geestes ook over het denken der Kerk — die is, gegeven de historische ontwikkeling der dingen, gevangen in het net eener heidense wijsbegeerte, zoo zegt men. Wie onderscheidt, zooals de kerk aller eeuwen deed, tusschen „ik” en „natuur”; wie zegt dat de mensch is „stof” en „geest”; wie spreekt van een „onpersoonlijke menselijke natuur”; kortom, wie den schat van het christelijk denken gebruikt om zich in populieren of wetenschappelijke zin uit te drukken, — die is (gelukkig in gezelschap van de gereformeerde vaders) geen echte Calvinist.

Want de uitdruckswijze der kerk en der christelijke geloofsleer is vermengd met griekische gedachten en is dus ook besmet met heidendom. Zoo oordeelt men!

Maar bij dezen stand van zaken zijn wij wel gedwongen ons nader rekenschap te geven van de vraag, hoe wij tegenover het denkbeest van de kerk (aller eeuwen), tegenover de belijdenisuitspraken (ook der eerste eeuwen), en tegenover de gereformeerde dogmatiek (speciaal der laatste eeuw), hebben te staan.

Immers het is niet mogelijk het vraagstuk van de menselijke ziel te behandelen, zonder ook tegenover de door de kerk aller eeuwen gebruikte terminologie onze houding te hebben bepaald.

En vanzelfsprekend moet de Schrift, moet het Woord van God ten dezen de beslissende stem hebben.

J. W.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De Schoolraadvergadering.

Onze Paaschweek brengt ons elk jaar heel wat vergaderingen in Utrecht, ook voor de belangen van het Onderwijs. Deze keer wil ik eens wat zeggen over wat op de Schoolraadvergadering gebeurde. Vooraf moet mij een algemeene opmerking van het hart, die ik wil belichamen in de vraag, of het toch niet mogelijk is, dat onze leidende geesten zich beter met elkander verstaan, alvorens ze met hun onderlinge strijd voor het publiek verschijnen. Ik kan niet gelooven, dat de zaak, die we allen voorstaan gediend wordt, wanneer twee mannen, die we hoog vereeren, scherp tegenover elkaar staan in vragen die voor de menschen van de eenvoudige praktijk van het schoolwerk van groot belang zijn. Het Lager Onderwijs heeft de voorlichting noodig van het Hooger. Maar wanneer in de kring van de Hooggeleerden geen eenstemmigheid heerscht, moet men met de verandering van het gewone onderwijs toch wel zeer voorzichtig zijn. In de kringen van onze onderwijzers komt dan de stemming: we kunnen van wat de wetenschap leert, niet profiteren; een stemming, die ik zeer noodlottig vind en die toch ook niet in de bedoeling lag van bedoelde Hooggeleerden.

En zoo kom ik op de rede van Prof. Dr. P. S. Gerbrandy, gehouden op de Schoolraadvergadering van dit jaar. Zijn onderwerp was: „Gevaren van den crisistijd voor onze scholen”. Van dit onderwerp heeft men niet veel gehoord. De spreker heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt, om eens flink uit te pakken over de treurige toestand waarin het onderwijs verkeert. Hij heeft dat heel eerlijk gedaan en zonder te sparen en zal het daarom ook best kunnen verdragen, dat hem heel eerlijk en rond gezegd wordt, dat we op deze manier niets met elkander opschieten. Hij sprak als zijn meening uit, dat de onderwijzers geen critiek kunnen verdragen. Maar daarin vergist hij zich. Wie liefde voor zijn werk heeft, wil wel leeren en graag verbeteringen aanbrengen. Maar dan moet men hem niet alleen verwijten, dat hij zijn werk zoo miserabel slecht doet en dat zijn heele stelsel niet deugt, maar dan moet men hem klaar en duidelijk zeggen, hoe het wel moet.

De spreker liet heel duidelijk doorschemeren, dat zijn sympathieën nog al liggen in de richting van Montessori, waartegen de vorige avond op de „Vereeniging voor Chr. Paedagogiek” door niemand minder dan Prof. Schilder ernstig gewaarschuwd was, wat weer niet naar de zin van Prof. Waterink was — alweer een scherp verschil! Bovendien, op een enkele school mag men eens proeven kunnen nemen met de methode-Montessori, voor de volksschool met haar groote klassen zal in die richting voorloopig niets te bereiken zijn. Laat Prof. Gerbrandy zich gelukkig prijzen, dat onze onderwijzers zich van zijn woorden niet veel zullen aantrekken, anders zou het aantal moedeloze werken in de scholen te groot worden.

De spreker is van oordeel, dat de school de kinderen te weinig laat doen. 't Is een gedachte, die allang aan de orde is in onderwijskringen en hij kan er zich dagelijks van overtuigen, dat bij alle methodes meer en meer plaats wordt gegeven juist aan de zelfwerkzaamheid der leerlingen. Hij sprak nog weer van „pomp het er in”. Voor scholen, die opleiden voor examens, zien zich daar wel toe genoodzaakt. Immers, wat zeggen de ouders, als de kinderen voor die examens afgewezen worden? Maar dat is een verwijt, dat hij niet mag richten tegen de gewone lagere school, die eindonderwijs geeft. Daar valt te praten over een meer of minder van de leerstof, maar van een totaal foutieve methode heeft hij het bewijs niet gegeven. Als hij bovendien de kinderen niet zelf wil laten doen, dan zal hij toch daarnaast ook vakken mondeling moeten behandelen. Ik hoop ten minste niet, dat de vertelling van Bijbelsche Geschiedenis, Vaderlandsche Geschiedenis, Kerkgeschiedenis uit de school zal verdwijnen. De waarde van het levende woord voor de gemoedsvorming zal hoop ik niet door Prof. Gerbrandy worden ontkend. Het is juist een bezwaar van onze zijde tegen Montessori, dat zij de fantasie van het kind laat verkommen.

De spreker was ook van oordeel, dat we het kind meer moesten ontwikkelen. Nu meent men in gemeede in de scholen, dat door de verschillende vakken die ontwikkeling wordt aangebracht. De kinderen leeren lezen, schrijven, rekenen en vinden daardoor de middelen, verder te komen. De spreker bleef in gebreke aan te toonen, hoe dat anders moest. Hij kan wel zeggen, dat het kind kan lezen, maar dat begrijp ik niet best. Ook als men het op de manier van Montessori wil doen, moet er toch altijd aan de kinderen worden gezegd, hoe de letters heeten. En wat de kinderen daarvan al kennen? 't Zou Professor Gerbrandy niet meevallen, wanneer hij dat ging onderzoeken bij een klas van 40 kinderen in elke willekeurige gemeente van ons land. Er zijn wel

kinderen, die wacht men. De School? beginsel? De spoor Lank ik te weten, denis tot e verteld worstellig tegen Lankamp v belang. Bij degelijk op leidingen te telling maale den leerling jaartallen, legd, valt kennis der welk mooi v pas weer H na wat Lan kennis van e te kwecken.

Ik voer di het al zoo I voor alle cr blijven. Inte, mogen daar slap maken men het ou dat, wannee hadden gelu alle hervorm zou op dit zaam aan eischen aan vaak niet an willen dikw eens even d men? Menig willen prob veel belang En dan is l de zaak eig worden ver.

De lagere steer van r vertrouwen. haar scha. er zoo vaal gedaan. Uit pleiten voo mi. heeft voldaan. H scherpe ver betering an En het or hooren, hee G r.

Dr. K. Dijk het censureren vereeniging, en haar e N(ationaal) sprake. Dr. Synode van H. H. Kuyper

Wat leze Dit, dat terdege ce Wanneer met begins daden, die oorzaak v Het staa feit alleen, dit lidmaat en het hou organisatie met de He verboden z tenzij er c aard in t en moet d beweren, d reden mag zij niet do te oefenen, en behand wuste aan en daden, onchristelij Waar bl Ook over En zeken lidmaatsch lijke leer wordt door Of is de l onchristelij Of is de onchristelij